

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"ב | פרשת תולדות | תשפ"ג | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

שתה מים ואח"כ שתה יין האם נפטרים המים בברכת על הגפן

כתב **הטור** (סי' רי"ח) וכתב עוד אחי ה"ר יחיאל ז"ל בשם א"י הרא"ש ז"ל שאם שתה יין ומים שאין לו לברך על המים בורא נפשות רבות כי ברכת היין פוטרתן אע"פ שאינו מעין ברכתו, מידי דהוה אברכה ראשונה דקיימא לן יין פוטר כל מיני משקה משום חשיבותו אע"פ שאינן בכלל פרי הגפן, ה"ה בברכה אחרונה.

אולם **בהגהות מימון** (דפוס קושטנינא פ"ח) כתב בשם **סמ"ק** (סי' קנ"א בהגה אות כ"א) להסתפק לענין ברכה של אחריהן אם שתה מים עם יין אם יברך תחילה בורא נפשות רבות, ואח"כ ברכת מעין ג'.

וכתב **הב"י** (סי' רי"ח) דלענין הלכה כדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו ועוד דמסתבר טעמיה. וכ"כ לדינא **בשו"ע** (שם סט"ז) - שתה יין ומים אין לו לברך על המים בורא נפשות, שברכת היין פוטרתן, כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל מיני משקין.

[והכרעת **המשנ"ב** (סי' ע"ב) שם דהיינו דוקא כשקבע על היין, ואז פוטר אפי' לא היו המשקין לפניו בשעת הברכה. או דמיירי שהיו המשקין לפניו בשעת הברכה. דאם לא קבע וגם לא היו לפניו בשעת הברכה, אז צריך לברך על המשקין לאחריהם כמו שצריך לברך לפניהם.

אולם יעוי' **בכה"ח** (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' קע"ד סי' ק"ד וסי' ק"ה) דכתב דמשמעות השו"ע דאין חילוק בין קבע לעראי ע"ש.

וכתב עוד **בשה"צ** (סי' ר"ח סי' ע"ז) דכתב דאף דלענין ברכה ראשונה אפשר דסגי לפטור המשקין אף אם לא שתה מהיין כמלא לוגמיו, כמ"ש בבה"ל שם, אבל לענין ברכה אחרונה לפטור משקין מברכתם לא יצויר רק אם שתה רביעית יין שמחוייב לכוי"ע בברכה. ואם שתה פחות משיעור זה ילי"ע בדבר איך יעשה לענין ברכה אחרונה דמשקין, אלא יש דעות שסוברים דאפי' על רוב רביעית, צריך לברך מעין ג' וממילא לא יוכל לברך בני"ר על המשקין, דכי משום שאין אנו יודעין לברר ההלכה יחוייב ע"י זה לברך בני"ר. וצ"ע.

ובאג"מ (אור"ח ח"א סי' ע"ד) תמה על דבריו דכל שלא ברך ברכה אחרונה על היין, אף דהוא מחמת הספק, מ"מ ודאי דצריך לברך על המשקין ששתה ע"ש.

והנה **בבית דוד** (סי' פ"ז) יצא להסתפק כשתה המים תחילה ולא בירך עליהם ברכה אחרונה, אלא ששתה אחריהם יין, אם צריך לברך ב' ברכות, דשמא דוקא בשותה היין תחילה אמר הרא"ש שאין לברך על המים לפי שלא חל עליו חיוב ברכת המים, אבל כשתה המים תחילה הרי חל עליו חובת ברכה לברך על המים ברכה אחרונה ולא יועיל לו לברך על המים.

והכרעתו דכיון דהמים ששתה תחילה אינו מקושר עם היין ששתה אח"כ, צריך לברך ברכה אחרונה על המים שלפני היין, ואפי' חזר ושתה מים אחרי היין, שברכת היין פוטרת מים אחרונים, עם כל זה אינה פוטרת המים הראשונים. והביאו **היד אהרון** (מהדו"ב סי' ר"ח סי' ח).

אולם מצינו **בארחות חיים** (הלכות ברכות - דף ל"ז) שכתב - כתב הר"מ כשאדם אוכל פירות ודעתו לשתות יין אחריהם מברך קודם השתיה ברכה אחרונה על הפירות שהיא בני"ר, ואח"כ בפח"ג על היין כדי

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לעשות קשר בצעיף בשבת

א. מלאכת קושר ומתיר. ב. קשר של קיימא מהו. ג. עד ועד בכלל או לא עד בכלל / מנין הימים מעת לעת. ד. קשר אומן מהו - קשר ע"ג קשר. ה. אינו מהודק. ו. ספק אם הוא קשר אומן. ז. קשירת מטפחת הראש או הצואר. ח. להדק את קשרי הצעיפות שנתפרו.

א. מלאכת קושר ומתיר

תנן **בשבת** (ע"ב) אבות מלאכות כו' הקושר והמתיר כו'. ואיתא **בגמ'** (עד): קשירה במשכן היכא הואי כו', אמר רבא ואיתימא רבי יעילאי שכן צדי חלון קושרין ומתירין. ועוד תנן **בשבת** (ק"א): אלו קשרים שחייבין עליהן, קשר הגמלין וקשר הספנין, וכשם שהוא חייב על קשורן כך הוא חייב על היתרון, רבי מאיר אומר כל קשר שהוא יכול להתיר בא' מידי אין חייבין עליו. ופרש"י ואלו קשרים - הקושר והמתיר קשר של קיימא שאינו מתיירו לעולם, דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקות. שיכול להתירו - דלא הדקיה. אין חייבין עליו - ואפי' עשאו לקיימא, ע"כ. משמע דחייב על קשר שהוא לעולם אפילו הוא קשר הדיוט.

והרי"ף (שם מא: ברי"ף) כת' דהא דתני חייב, במנעל דאושכפי דמעשה אומן הוא וקשר של קיימא הוא, והא דתני פטור אבל אסור, בדברנן דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר של קיימא, והא דתני מותר לכת', בדבני מחוזה כגון רצועות שיוצאות מגופו של מנעל וקושרין אותו ועל הרגל ועל השוק אחר שנועלין את המנעל דלאו מעשה אומן ולא קשר של קיימא הוא. וכן נקט **הרמב"ם** (פ"י הי"א א) **דלקושר קשר של קיימא הוא מעשה אומן חייב**, וכל קשר שאינו של קיימא אם קשרו אומן הרי זה אסור.

אבל **הרא"ש** (שם פ"י סי' א) דחה דברי **הרי"ף** וכת' דלא נהירא דבקשר של קיימא אין חילוק בין מעשה אומן למעשה הדיוט. **והשו"ע** (שם א) פסק כהרי"ף והרמב"ם. **והרמ"א** הביא להלכה דעת החולקים דאף בקשר של קיימא אפילו הוא הדיוט חייב. אלא שמגוף דבריו משמע שחושש לדעת **הרמב"ם** שהרי הביא שהמנהג לחוש שקשר ע"ג קשר חשיב אומן, וזה כדעת הרמב"ם ודעמיה. **והפמ"ג** (מ"ז ס"ק ד) כתב דהרמ"א לא הכריע אם כהרמב"ם אם כהרא"ש.

וכת' **המ"א** (סי' ה) דלהרא"ש קשר אומן ואינו לקיימא מותר, דלא **כהעולת שבת** המובא להלן. וכן נקט **המ"ב** (שם). וכת' **הפמ"ג** (מ"ז ס"ק א) **דלהרמב"ם** דבענין קשר אומן דוקא קשר לעולם בכלל קיימא. ועיי"ש (א"י סי' ק"ג) שכת' **דלהרמב"ם** קשר שאינו לעולם ואינו אומן, מותר לכתחלה. וכן הוא **המ"ב** (סי' ה).

ויוצא ממח' זו קולא וחומרא, לפי **הרמב"ם** אינו חייב עד שיהיה תרתי לריעותא, וחומרא שאם הוא מעשה אומן ואינו של קיימא אסור מדרבנן ולחולקים מותר. וכמ"כ קשר שאינו לעולם אפי' הוא לזמן, להרמב"ם שרי, ולהרא"ש אסור מדרבנן.

ב. קשר של קיימא מהו

עי' ברש"י שבת ק"יא ע"ב (ד"ה ואלו קשרים דו"ה זממא) שכתב דקשר של קיימא הוא קשר לעולם. ועיי"ש (ד"ה פתח חלוקה) דאם כל יום מתירים אותו מותר לתחילה כיון דלא דמי כלל לקשר של קיימא. ובדף ק"יב ע"א (ד"ה קיטרא) כת' שאם קושר קשר שלפעמים מניחו שם שבעה יום שבועיים אסור מדרבנן. ועי' עוד שם (ד"ה בדחומרתא) שכתב שאם לפעמים מניחים אותו שבעה יום או חודש אסור מדרבנן. מעתה יש לדון מה הכוונה ב"לעולם" לעולם ממש או אפילו רק יותר מחודש.

וכתב עוד שם (ק"ב ד"ה דרבנן) שקשר של נעל של ת"ח שמשאירים אותו כך ולא מתירים אותו עד שעת הטית לא חשיב של קיימא, ומשמע לכא"ו מוסתמות הדברים שאף שעד שעת הטית הוא יותר מחדש לא חשיב של קיימא ואסור מדרבנן. **והב"י** שם כת' דנראה מרש"י שכת' דפעמים שמתקיים שבת או חודש דכל שאינו עומד להתקיים יותר מחודש פטור וכל שעומד להתקיים יותר מחודש חייב. ולדעת הטור לא עומד להתקיים ז' ימים מקרי עשוי להתיר בכל יום. וכן נר' **מהמדני** (ססי' שפ).

והמהרי"א אבוהב הובא בב"י כתב בשם ארומת חיים (שבת סי' ק) בשם ה"ר פרץ דכל קשר שעומד (ד"ו) [ח'] ימים בלא התרה נקרא קשר של קיימא, ושאפשר דמשום הכי כתב המחבר דהעומד להתקיים שבעה ימים פטור. וכת' **הב"י** דלפ"י שבעה ימים דנקט דוקא נינהו שאם עשוי להתקיים שמונה חייב חטאת, וגם לפ"י י"ל דדוקא בעשוי להתירו בכל יום הוא דשרי לכתחלה, ע"כ. [והנה הגרסא **הב"י** י"ד ימים והמו"ק הגיה "ח' ימים", ומהמשך לשון **הב"י** שכת' ז' ימים משמע כהמו"ק]. ועיי"ש **בב"י** בשם **הרי"ו** (ח"י נתיב יב: פ) דג"כ דשבת דנקט רש"י לאו למימרא דבעומד להתקיים פחות מכן שרי, אלא דאפי' עומד להתקיים שבת או חודש לא מוחיב חטאת ובבציר משבת נמי איסורא איכא. ומי"מ משמע ליה דכל שעומד להתקיים פחות משלשה ימים עשוי להתירו בכל יום מקרי שרי.

יוצא דלרש"י קשר שעומד להתקיים יותר מחודש חייב חטאת, ובציר מהכי פטור אבל אסור, ועד שבעה מותר לכת'. ולפי **המהרי"א אבוהב** עד יום שרי, לאחר מכן אסור, ומשבווע והילך חייב חטאת. **ולהרי"ו** עד ג"י שרי לאחר מכן פטור, ומחצי שנה חייב חטאת. **והב"ח** (אות א ד"ה איכא) כתב דליכא איסורא אלא כשקושרו ע"י שלא להתירו עד לאחר ז"י, אבל פחות מז"י מותר לקושרו לכתחלה. וכן אם קושרו ע"י מה להתירו כל יום רשאי להתירו אף אם בסוף לא התירו ועבר שבעה, אבל אם היה דעתו להתירו לאחר ג' - ד' ימים ולא התירו עד לאחר שבעה יום אסור לו להתירו.

והנה **השו"ע** סתם בזה ולא כתב זמן. **והרמ"א** כתב ד"מא שכל קשר שאינו עשוי להתיר באותו יום עצמו, מקרי של קיימא, ויש מקילין לומר דעד ז"י לא מקרי של קיימא. **והט"ז** (סי' א - א) פסק דדוקא אם הוא ליומו שרי ואם לאו אסור.

ועי' **במ"א** (סי' א) שכת' על דברי **השו"ע** (שפסק כהרמב"ם) דאינו חייב אפי' עשוי להתקיים לעולם או זמן ארוך. וביאר **הפמ"ג** דהיינו דאין חייב כי אם זמן ארוך חצי שנה וי"א לעולם דוקא חייב. (ועיי"ש מ"ז סי' א) ששוב כת' דאף אם הוא לחצי שנה מקרי שאינו לקיימא). וכ"כ בבית מאיר (ססי' ש"ו) שלהרמב"ם י"ל דאינו חייב אלא כשישנו עומד להתירו לעולם. וכת' **המ"ב** (סי' ה) שכן דעת השו"ע. ועיי"ש (שעה"צ מאיר) דלהרמב"ם אין חילוק לזמן או ליום א'.

ובדעת **הרמ"א** כתב **המ"א** (סי' א) דלפי המקילין עד ז"י מותר לכתחלה. **והא"ר** (אות א) כתב דהעיקר כהמחמירים דשרי עד יום א'. וכן דעת **הגר"ז** (אות א) אפי' צריך הרבה לכך אזי יש להקל לעשות ע"י נכרי. **והבית מאיר** (ד"ה סעיף ה"ט) נקט דהעיקר כהב"י דכל שפחות מז"י מותר לכתח'. ודעת **הבה"ל** (על סע' ד ד"ה שאינם) דיש סע' גדול להקל במקום הצורך דאפילו יותר מיום אחד לא מקרי של קיימא כלל עדיין, ע"כ. ובשמעתא עמיקתא גליון תקמ"ג בעז"ה נדון בענין קשירה העומד לפתיחה בזמן שאינו ידוע.

ג. עד ועד בכלל או לא עד בכלל / מנין הימים מעת לעת

וכת' בעולת שבת (סי' ה) ד"ע"ד היינו עד לא עד בכלל. וכן הביא **הפמ"ג** (א"י סי' ה) **והכה"ח** (אות טו). **ומהב"י** הנ"ל שכת' בדעת האו"ח ד"ז ימים דנקט דוקא נינהו שאם עשוי להתקיים ח' חייב חטאת" מבואר דיום ה' מהמנין ופטור. וכת' **הפמ"ג** (א"י סי' א) דכל פחות מכ"ד שעות ביומו מקרי. ולכא"ו ה"ה בז"י, דבענין מעל"ע. וכן פסק **המ"ב** (סי' ה). ועי' **בערוה"ש** (סי' ש"ד אות כא).

ד. קשר אומן מהו / קשר ע"ג קשר

ועי' **בביאור הגר"א** שביאר דלדעת **הרי"ף** הרמב"ם הנ"ל באות א' בעינן קשר אומן מקרינן בש"ס שם הספנין ולא קא' הספנינות ש"מ אומן קאמר, ע"כ. משמע דבענין קשר אומנותי ממש.

אולם **השלט"ג** (מא אות א) כתב דקשר אומן לא נתברר לי היטב היאך הוא, מיהו נר' מלשון **הרי"ף** שהוא קשר שקושרים אותו הדק היטב, ומכאן נ"ל שיצא האזרה כשקושרין שני קשרים זע"ז שאין מתירין אותו בשבת ואע"פ שההוא קשר עשוי להתיר בו ביום אעפ"כ נזהרין בקשירתו ובהתרתו משום דהוה קשר אומן. והביאו **הדרכ"מ** (אות א), אלא שכת' **שבגמ'** (עד): מוכח דאפי' בקשר אומן חזק כל שקשרו ע"י מה להתירו אין חייבין עליו, דפר"ך התם והא על מנת להתיר הוא וכו', ומי"מ נראה דזהירין ביה משום דאע"ג דאין חייבין עליו מ"מ אסור מדרבנן דהוה כעקירה בלא הנחה דלאסור מדרבנן, ע"כ.

וה"ל **הרמ"א** (שם) י"א דיש לזהר שלא להתיר שום קשר שהוא שני קשרים זה על זה, דאם אנו בקאים איזה מקרי קשר של אומן דאפילו בשאינו של קיימא אסור לקשרו וה"ה להתירו, וכן נוהגין, ומי"מ נראה דבמקום צרוא אף לחוש ומותר להתירו, דאינו אלא איסור דרבנן ובמקום צר לא גזרו. והא דבענין ב' קשרים זע"ז, היינו כשקושר ב' בדברים ביחד, אבל אם עשה קשר בראש א' של חוט או משיחה, דינו כשני קשרים, ע"כ. ועי' להלן אות ו' בענין ההיתר בזה במקום צער.

ועי' בט"ז (סי' א) שנקט שגדר קשר של הדיוט הוא שסתמא אינו חזק כ"כ, ומעשה אומן הוא קשר חזק. **והמ"א** (סי' ד) כתב על הא דכת' הרמ"א דאין אנו בקיאינן יומיהו נראה מלשון הרי"ף הנ"ל שהוא קשר שקושרין אותו הדק היטב **[שלט"ג (ס"ו)]**. וביאר ה**לב"ש** דאפי' שני קשרים אם אנו רואים שאינו מהודק כלל שרי להתיירו, אלא כשהוא מהודק מעט אז אמרינן דאין אנו בקיאינן ושמה מקרי קשר אמיץ, ע"כ. משמע דלעולם אם הקשר מהודק היטב אנו בקיאינן וחשיב קשר אומן, ומשי"כ **הרמ"א** ע"פ ה**שט"ל** שאינן אנו בקיאינן הכוונה בקשר שהוא מהודק קצת. ובהו יש לבאר דברי ה**ט"ז** בס"ק א' דס"ל דקשר אומן הוא קשר אמיץ, ולכאזו צ"ע שהרי ברמ"א מבואר שהדבר ספק, ולפי ה**לב"ש** נוחא, כי קשר אמיץ הוא ודאי אומן. אבל ה**פמ"ג** (ס"ו) כתב דכוונת הרמ"א **דדוקא קשר הדק היטב אין אנו בקיאינן**, הא לאו הכי אנו בקיאינן, וכי תימא להר"מ ספק דרבנן לקולא, י"ל ספק ידיעה לא מקרי ספק, ע"כ. ומשמע דדוקא בקשר מהודק אין אנו בקיאינן. וכן מבואר בלשון ה**מ"ב** (סי' י) דקשר אמיץ הוא בכלל ספק קשר אומן.

אלא דצ"ע שהרי כת' **במ"ב** (סי' א) דמה שפסק **בשו"ע** הדעושה קשר של קיימא ומעשה אומן חייב, הדין כן אפי' אותו הקשר לא מיהדק שפיר ויכול להתיירו בא' מידי. וכת' ה**בה"ל** (רס"י ש"ז) דהיינו טעמא כי רבנן פליגי על ר"מ דס"ל דיכול להתיירו בא' מידי פטור, ע"י"ש. ומבואר דקשר שאינו אמיץ חשיב קשר אומן. וע"כ לומר דהדין דהקשר הוא אומנותי ממש חשיב קשר אומן אף אם אינו מהודק. וקשר דאמיץ אפי' אינו אומנותי יש לחוש דקשר אומן הוא.

והנה מבואר מה**שלט"ג** דבמחמירין בקשר אומן אף העומד להתיירו ביום א'. וכ"כ **ברב פעלים** (ח"ב או"ח סי' מד). ו**הערוה"ש** (אות י) כת' דנר' דכוונת הרמ"א הוא להיש מקילין דעד ז' ימים מותר לכתח' וכשיש שני קשרים זה ע"ג זה קרוב הוא לעשות הקשר כעין מעשה אומנותי וכן בקשר בראש א' של חוט ומשיחה או כשניתק באמצע וקושרין בחוזק שיהא של קיימא. ועי' בסמוך.

ו. ספק אם הוא קשר אומן

ועי' **בעולת שבת** (א"ת סי' יא) שכת' דהא שהחמיר הרמ"א משום שאין אנו בקיאינן היינו דוקא לדעת הרא"ש דסבר דחייב טעמא במעשה אומן אפי' אין של קיימא, ומשי"ה יש להחמיר כיון דספיקא דאין לחומרא הוא, אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם י"ל דאין לחוש לזה, כיון דספיקא דרבנן הוא דאינו חייב מדאין אלא אם הוא מעשה אומן וגם קשר של קיימא, ע"כ.

אלא **שהמ"א** (סי' ה) דחה דבריו וכת' דלדעת הרא"ש לעולם אם הוא אומן ואינו לקיימא מותר לכת', ומה שהחמיר **הרמ"א** הוא אליבא ד**הרמב"ם** בלבד. וביאר ה**פמ"ג** (א"י"א ס"ו) דאע"פ שלפי הרמב"ם קשר שאינו של קיימא אפי' הוא קשר אומן אסור רק מדרבנן, מ"מ החמיר הרמ"א כי היכן דאין לא בקיאינן לא אמרינן דהוי ספק דרבנן לקולא, דספק חסרון ידיעה לא מקרי ספק, עי' בגי' דסי' ק"י (שי"ד דיני שבת א"ת ל"ד), ע"כ. ועיי"ש **בפמ"ג** (סי' ה) שבאר **שלעולת שבת** היתנה גרסא אחרת **ברא"ש**. וכן נקט הרב **פעלים** (ח"ב או"ח סי' מד) דאדאון בספק זה לחומרא, מפני שהוא ספק חסרון ידיעה.

וי"ל **דלעולת שבת** ס"ל דשאני הכא דהוא ספק לכל העולם וע"כ שפיר חשיב ספק, ובדרבנן אזלינן לקולא. וכן מציינו **בטור** (ו"י"ד סי' פ"א) שכת' להתייר הגבינות בטרפות שע"י סירכא מפני שאם היינו בקיאינן לברר אפשר שהיה להן היתר ע"י בדיקה א"כ הו"ל ס"ס. וביאר ה**ט"ז** (ו"י"ד סי' צ"ח סי' ה) דדוקא בגוונא שיש חסרון בקיאות למי שאינו בקי לא חשיב ספק, אבל בסירכא וכדו' שכל הדור אינם בקיאים בזה חשיב ספק. וכן פסקו ה**סד"ט** (סי' קפ"ח אות ה), ועיי"ש סי' קצ"ד סי' ק"א ד"ה ואין לומר), ה**חו"ד** (סי' קצ"ו סי' ק"א) ו**הגר"ז** (סי' רס"א אות א). ועי' **מהרש"ם** (ח"א סי' ס"ח מד"ה הנה בדין) שכת' דכ"פ לצרף לסי' סמכ"ג להקל. וכן מציינו **בבה"ל** (רס"י רס"א) דמצדפינן ספק זה לסי' י. וכן מסקנת ה**אג"מ** (ו"י"ד ח"ב ריש סי' ס"ח) שנחשב ספק בכה"ג. ו**הפמ"ג** (ו"י"ד סי' צ"ח סי' ה) וסי' נ"ה ש"ד סי' ק"ד הנ"ל י"ל דלשיטתו אזיל דנקט דלא מצדפינן ספק חסרון ידיעה לכל העולם אלא במקום הפסד מרובה. ולפי"ז בני"ד דהיינו בקשר שאינו של קיימא וספק הוא אם הא בכלל אומן יש מקום לדון להקל במקום ס"ס, וכן בשעת הדחק.

ולפי"ז מובנים דברי **הרמ"א** שהתייר בזה במקום צער. ואע"פ שב**ש"י הזכרונות** (קושר ג"ג) אסור אף בכה"ג, והביאו ה**מ"א** (סי' ה), מ"מ ה**חיי"א** (ככל כו' אות ה) ו**הגר"ז** (אות ה) נקטו להקל. ו**המ"ב** השמיט דברי הרמ"א. וכן נר' **מהחז"א** (סי' נ"ב סי' ק"ז). ועיי"ש ד"ה (כת' שגדולה מזו כתב, דהא דנהגו שלא להתייר ב' קשרים זה ע"ג זה חומרא בעלמא הוא, דהא תנן (ק"א) דקושרת אשה מפתח חלוקה כו', וע"כ בבי' קשרים זעמי' איירי ברלא"ה לאו קשר הוא, ובגמ' נ"ה חשיבא ומשמע דא"א שיהיה בזה מעשה אומן. ועי' **בתה"ד** (סי' ש"ח אות מט ד"ה וכתב עוד הרמ"א אבל) שכת' דכוונת הרמ"א אינו לצער הגוף שכוונתו לו באיזה מקום אלא צער הדעת שאין רצונו בכך, ועי"ז הראה לסימן שיי"ז דג"כ מייירי בצער כזה, ע"כ. ו**מהחות יאיר** (סי' ס"ד) וכן **מהביאור הגר"א** (סי' ש"ז אות א) נראה דהיינו צער ממש. ו**הוא"ד** (אות ה) כתב דנראה להקל אפילו לאיזה צורך כל שעשוי להתייר בו ביום.

ז. קשירת מטפחת הראש או הצואר

והנה מדברי ה**לב"ש** הנ"ל משמע דלעולם אם הקשר מהודק היטב ודאי חשיב קשר אומן, ומשי"כ **הרמ"א** ע"פ ה**שט"ל** שאינן אנו בקיאינן הכוונה בקשר שהוא מהודק מעט. וכן נקט **ברב פעלים** (ח"ב או"ח סי' מד), וכת' דלכן אין לקשר ב' ראשי סודר וכיוצא"ב בשני קשרים זעמי' אלא רק בקשר ועניבה. ועיי"ש שכת' **דהברכ"י** (אות א) שהביא דבגלילותו פטט המנהג לקשור שני קשרים בחגורתו אשר במתניו, שאינו של קיימא והוא של הדיוט, מייירי בקשר שאינו מהודק. וכ"כ ה**כה"ח** (אות כג). ולפי"ז קשר ע"ג קשר במהודק אסור מעיקר הדין ובמקומות שנהגו להקל היינו בקשר שאינו מהודק. אבל ה**האול"צ** (ח"ב פכ"ט הנה א) מתייר בכה"ג כשאינו של קיימא, משום שיש לצרף דקשר אומן מותר וכן דלמא שני קשרים אינו מעשה אומן, וכן הוא כוונת ה**ברכ"י**. אולם **מהפמ"ג** ו**המ"ב** משמע דדוקא קשר אמיץ הוא בכלל ספק אומן, ולפי"ז י"ל שבמקום שאינו אמיץ שרי. וכן פסקו ה**גרש"א** **זצ"ל** (שי"כ פט"ו הנה קע"ז) ו**הגריש"א** **זצ"ל** (אחרות שבת פי"ה הנה ט"ז) שקשר זעמי' במטפחת הראש וכדו' כיון שאינו קשר אמיץ כלל שרי אם עומד להתיירו בו ביום.

ועי' **בשבט הלוי** (ח"ה סי' ס') שבאר דכוונת ה**ברכ"י** (ס"ו) להקל כי מה שאנו חוששין בקשר ע"ג קשר היינו בדבר שרגילים ע"כ"פ מקצתם לעשות קשר אומן, אבל קשר כגון קשר שבחגור שרוב האנשים אינם עושים בו קשר אומנותי שרי, ואף אם מיעוט יעשו אותו אומנותי בטלה דעתם, בפרט דמבואר בפמ"ג דבקשר ע"ג קשר אינו אלא כעין חסרון ידיעה שאין מקילים בספיקו, וזה לא שייך אם רובא דרובא עושין בדרך היתר, וע"כ אין לאסור עשיית קשר ע"ג קשר במטפחת של הראש שעושין הנשים כי רוב רובם מקפדין שלא לקשור קשר שיש בו חשש קשר אומן, ע"כ. וזה דלא **כהשו"ע** (סי' פ' אות מה) שכתב דצריכין לזוהר אף בכה"ג.

ח. להדק את קשר העליון של הציצית שנתרפה

כתב ה**קצות השולחן** (סי' קכ"ג סי' ד) דצריך לזוהר מאד בציצית שמצוי לפעמים שהקשר העליון מתרופף קצת, ואם מושכו ומהדקו יש בזה חשש חיוב חטאת להרמב"ם דבהחידוק נעשה מעשה אומן, וקודם לכן היה קשר מעשה הדיוט דלא הוי קשר מה"ת, ואם היה רפוי הרבה מאד שהיה הקשר השני רחוק קצת מהקשר שתחתיו י"ל דגם להרא"ש אסור להדקו דאע"פ דלהרא"ש גם קשר בלתי מהודק הוי קשר מה"ת אפשר דהיינו ברפוי קצת שיכול להתיירו בא' מידי, אבל כשהי' ריח גדול בין קשר התחתון לקשר שעל גבו גם להרא"ש לא הוי קשר ואסור להדקו אפילו מעט, ע"כ.

אולם יש לדון בדבריו מכמה טעמים א' היכן דחוזר ומתרפה מאליו (כמו שמצוי בציציות שעושים מחוטים עבים) י"ל דלא חשיב קשר של קיימא לכוי"ע וברפט לדעת הרמב"ם (דבעינן לעולם) ודאי אינו של קיימא. ב' הוי קשר ע"ג קשר דלא ברירא דהוי קשר אומן. ואף את"ל דהוי אומן לדעת הרא"ש אם אינו לקיימא שרי. ג' לדעת ה**אמצות החיים** (סי' ג' ע"מ ס"ה: סי' א) במקום שקשר א' עשוי מכבר והוא עושה על גביו קשר שני פטור כי לא עשה שני הקשרים בשבת. אלא **שהמהרש"ם** (ח"ו סי' לד) ו**השה"ל** (ח"ה סי' קע"ה) חולקים ע"ז. וכן דעת ה**גרש"א** **זצ"ל** (שולחן שלמה סי' ק"א). ומי"מ עי' **באז נדברו** (ח"ו סי' כ"ב) שכת' כדברינו. ועי' עוד **בבאר משה** (ח"ו סי' ק"ד) וכן דעת ה**הדק הקשר** כלל, אבל ברלא"ה לאו קשר הוא. ודחיקה פריך קצת הקשירה תב' להקשירה הא' וש"י.

מ. ספקא דרינא

א' אסור מה"ת לקשור או להתייר קשר בשבת. י"א שזה דוקא בקשר של קיימא לעולם והוא מעשה אומן, וכן דעת השו"ע. וי"א שאף אם אינו מעשה אומן אם הוא קשר של קיימא חייב. ולפי הדעה הראשונה קשר לעולם ואינו מעשה אומן אסור מדרבנן, וכן הדין בקשר אומן אפילו אינו של קיימא. ולפי הדעה השניה קשר שהוא לקיימא יום אחד וי"א שבוע, ואינו מעשה אומן אסור, מדרבנן, אבל קשר אומן לא לקיימא מותר. ולדעת הרמ"א יש להחמיר כשתי הדעות. ב' בני אשכנז נהגו להחמיר שלא לקשור וכן לא להתייר קשר ע"ג קשר אפי' דעתו להתיירו באותו יום, כי אין אנו בקיאים איזה קשר הוא קשר של אומן [ואף מעדות המזרח יש שנהגו כן], ובמקום צער לא נהגו להחמיר ומותר להתיירו. ג' מנהג ה"ל הוא דוקא בעושה קשר מהודק, אבל אם הוא רפוי שרי, ועי"ז קשר שאינו אמיץ כלל כגון קשר במטפחת של הראש או בצעיף שדובק צווארו וכדו' מותר לעשותו בשבת אם עומד להתיירו בו ביום. ד' קשר העליון שבציצית שהתרפה יש להזוהר שלא לחזקו בשבת. ומי"מ אם מהדקו קצת באופן שאין הקשר שנרפה נוגע בקשר הקיים שרי.

להרבות בברכות. נראה מזה שדעתו שברכת מעין ג' פוטרת נפשות. עכ"ל. ומבואר דס"ל [לשיטתו דמעין ג' פוטר בני"ר] דאע"פ דאובל הפירות קודם היין מ"מ ברכת מעין ג' פוטרת הפירות, אלא דלכתחילה ס"ל דיברך קודם בני"ר כדי להרבות בברכות. וי"ל דה"ה לענין ברכת המים ששתה קודם היין.

וכ"כ **ערך השלחן** (סי' ר"ח סי' ק"ז) - שתה יין ומים אין לו לברך, אבל אם שתה מים תחילה ורוצה לשתות יין מברך בני"ר על המים קודם ולא הוי ברכה שא"צ. וכ"כ הארחות חיים דף לו והכל בו סי' כ"ד בשם הר"מ באוכל פירות ושתה יין, לדעתו דס"ל דברכה מעין ג' פוטרת בני"ר ע"ש. ומשמע אע"ג דחל עליו חיוב ברכה קודם לכן ברכת היין פוטרת הנ"ר בדיעבד, ודלא כהרב בית דוד סי' פ"ז ע"ש.

איברא דבאמת מציינו **בשלטי גבורים** (סי' פ"ח כיצד מברכין אות ב') שכתב כסברת הבית דוד וז"ל - והשותה מים ויין זה אחר זה, נראה דאם שתה היין תחילה למי"ד דיין פוטר כל מיני משקין, ברכה מעין שלש פוטרת, ואם שתה מים תחילה אפשר דצריך לברך על כל אחד ואחד לפניו ולאחריה. עכ"ל. אלא דכתב כן אפשר, ומשמע דלא ברירא ליה ההיא דינא.

ואכן מציינו **דהיפה ללב** (או"ח סי' ר"ח) כתב לתמוה על הרב **ערך השלחן** איך נעלמו מעיניו דברי השלטי גבורים, ואיך הרב בית דוד לא נסתיע מדבריו.

ו**כתב הכף החיים** (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' ר"ח סי' פ"ב) דכיון דאיכא פלוגתא בזה לכתחילה יש להזוהר לברך בורא נפשות רבות על המים ואח"כ ישתה יין, ולא הוי ברכה שאינה צריכה כמ"ש **ערך השלחן**, ואם שכח ושתה יין קודם שבירך ברכה אחרונה על המים, אם אפשר יש לאכול דבר שברכתו אחרונה בורא נפשות ויכוין לפטור את המים, ואם לא אפשר יש לברך בלבו בורא נפשות רבות וגם לכיון לפטורו בברכה אחרונה של היין.

העולה לדינא - א. שתה יין ואח"כ שתה מים, אם שתה רביעית יין שמברך מעין ג' אחר שתייתו, אף המים נפטרים מברכה אחרונה בברכת מעין ג' שעל היין, וא"צ לברך בורא נפשות על המים [ועי"ע פרטים בזה במ"ש למעלה]. ב. אולם אם שתה מים ובא כעת לשתות יין, יברך בתחילה בורא נפשות על המים ורק לאחר מכן ישתה היין. ואם כבר שתה היין אחר ששתה המים, יש להסתפק אם ברכת מעין ג' שעל היין פוטרת את המים ששתה קודם היין. והרוצה להוציא עצמו מכל ספק יאכל איזה מאכל שברכתו נפשות ויכוין לפטור את המים.

נכתב ע"י
הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש
סעודת שבת (*)

גם בשבת יזהר מאכילה יתירה - "דבר אחר זכור את יום השבת לקדשו. במה אתה מקדשו, במקרא במשנה במאכל ובמשתה ובמנוחה, שכל המענג את השבת כאילו מענג את מי שאמר והיה העולם, שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכוונד. דבר אחר אם קראת לשבת עונג. לקדוש ה' אתה מכונד.

אף על פי שאמר ר' עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות יטול אדם בשר ואל ירבה יין, ואם הרבה הרי מקרא מוכיח "אל תהי בסובאי יין וגו'. לא זכה אדם שיבקש רחמים על דברי תורה שייכנסו לתוך מעיו יבקש אדם רחמים על אכילה ושתייה יתירה שלא תיכנס לתוך מעיו". (תנא דבי אליהו, פרק כו)

נערך על ידי מו"ם "עבודת שבת קודש"